

ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАВДЯКИ АДАПТОВАНИМ ЗАСОБАМ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Польовий візит до України, 2024 р. © GICHD

ЩО ТАКЕ ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ?

Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ) охоплюють усе обладнання й одяг, призначені для забезпечення належного рівня захисту, які працівник має носити або тримати під час виконання конкретних видів діяльності та які захищають його або її від одного чи кількох ризиків для безпеки або здоров'я.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО САМЕ ЗАРАЗ

Сектор протимінної діяльності України стрімко розширюється у відповідь на масштабне забруднення вибухонебезпечними предметами. Його успіх залежить від здатності набирати, утримувати та захищати безпечний, кваліфікований і ефективний кадровий склад у великих масштабах. У міру того, як цей кадровий склад зростає та диверсифікується, ЗІЗ, розроблені з урахуванням вузького профілю користувача, можуть підірвати комфорт, мобільність, упевненість і операційну ефективність.

З 2022 року масштабна мобілізація чоловіків до лав Збройних сил України змінила ринок праці, прискоривши входження жінок у сектори, які традиційно вважалися переважно чоловічими, зокрема в протимінну діяльність[1]. Сьогодні жінки становлять близько 29% кадрового складу сектора протимінної діяльності, а приблизно 22% операційних ролей, зокрема з розмінування й обстеження, виконують жінки[2]. Ця зміна допомогла підтримати спроможність сектора, водночас підкресливши потребу в обладнанні, процедурах і системах безпеки, краще адаптованих до різноманітнішого кадрового складу.

ЗІЗ ЯК ОСНОВНА ВИМОГА БЕЗПЕКИ

Протимінна діяльність залежить від суворого управління ризиками та заходів безпеки. Відповідно до Міжнародного стандарту протимінної діяльності (IMAS) 10.30 «Безпека та охорона праці - Засоби індивідуального захисту», ЗІЗ потрібно розглядати як «останній засіб» і остаточний захисний захід після того, як було вжито всіх заходів із планування, навчання та дотримання процедур для зменшення ризику[3].

Згідно з IMAS 10.10 «Охорона праці та безпека - загальні вимоги», надані ЗІЗ мають підходити працівникові незалежно від статі й бути розробленими таким чином, щоб забезпечувати належний комфорт і захист від передбачуваних ризиків на місці виконання робіт із розмінування[4].

Цей принцип також відображено в національній нормативно-правовій базі України. Закон України «Про охорону праці» (1992 р.) визначає охорону праці як систему заходів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності працівників[5]. Подібним чином національний стандарт ДСТУ 8820:2023, що стосується процесів управління протимінною діяльністю, визначає, що ЗІЗ призначені для використання всім персоналом, зокрема чоловіками та жінками, і встановлює вимогу стосовно належності й ефективності обладнання для різноманітного кадрового складу.

Отже, адаптовані ЗІЗ не є додатковою необов'язковою опцією. Вони є частиною виконання чинних стандартів безпеки.

ПРО ЩО СВІДЧАТЬ ДАНІ

Хоча дані про нещасні випадки у світі й Україні залишаються обмеженими, наявні докази вказують на важливість ергономіки, зручності використання та впевненості користувачів у дизайні ЗІЗ.

Дані про нещасні випадки

У нині недіючому Центральному репозиторії нещасних випадків у сфері протимінної діяльності зареєстровано 2493 постраждалих у світі між 1977 і 2024 роками, зокрема 34 жінки, 2364 чоловіки та 87 випадків, коли стать не була вказана. Таким чином, жінки становлять 1,4% зареєстрованих жертв[6].

Серед зареєстрованих втрат за участю жінок 38 відсотків отримали поранення та 18 відсотків — загинули. Серед зареєстрованих втрат за участю чоловіків 67% отримали поранення, а 15% — загинули[7]. Дані щодо України у відкритому доступі відсутні.

Ці показники потрібно тлумачити з обережністю. Вони можуть відображати історичний склад працівників та нерівномірну практику звітності в різних організаціях і країнах. Детальніші дані, за допомогою яких можна було б встановити, чи були невідповідні засоби індивідуального захисту однією з причин конкретних інцидентів за участю жінок або чи вплинули вони на тяжкість наслідків, у відкритому доступі відсутні.

Ергономічний дизайн і зручність користування

Дослідження та польовий досвід вказують на повторювані проблеми зі зручністю використання наявних систем ЗІЗ. Дослідження організації Norwegian People's Aid показало, що деякі захисні щитки (візори) були важкими, незручними під час тривалого носіння, обмежували видимість і спричиняли напруження голови й шиї як у чоловіків, так і у жінок. У дослідженні також було виявлено проблеми з посадкою захисних фартухів, зокрема натирання та неналежну посадку для деяких користувачок[8].

Результати дослідження Данської ради у справах біженців (Danish Refugee Council) вказують на аналогічні виклики. Персонал, залучений до розмінування в Україні, наголошував на фізичній складності роботи, зазначаючи, що ЗІЗ вагою близько 5 кг можуть бути особливо складними для деяких жінок. Аналіз також виявив нестачу ЗІЗ, розроблених спеціально для жіночого персоналу, оскільки стандартні засоби «унісекс» часто не відповідають потребам жінок[9].

Ці висновки свідчать, що дизайн ЗІЗ може безпосередньо впливати на мобільність, втому, комфорт, концентрацію та сталу операційну ефективність і підкреслюють важливість ЗІЗ, орієнтованих на користувача[10].

Упевненість персоналу

Дослідження, проведене ГО «Дівчата» й Швейцарським фондом з протимінної діяльності (Fondation suisse de déminage), показало, що одним із головних питань, які турбували жінок, була особиста безпека, зокрема страх за своє життя та здоров'я.

Деякі респондентки також висловили обмежену довіру до наявних заходів безпеки, незважаючи на наявність навчання та захисного спорядження, підкреслюючи важливість довіри, комунікації та видимих стандартів безпеки на робочому місці[11].

АДАПТАЦІЯ ЗІЗ НА ПРАКТИЦІ

Ці виклики спонукали операторів в Україні та інших країнах запровадити ергономічно адаптовані ЗІЗ як частину ширших зусиль щодо покращення безпеки та ефективності[12]. Нещодавні ініціативи зосереджені на розробці модульних фартухів та щитків (візорів) для розмінування, призначених для покращення посадки, мобільності та комфорту для більш різноманітного особового складу. Ці адаптації спрямовані на посилення захисту без збільшення ваги, а також на покращення зручності використання в польових умовах[13].

Це відображає ширший перехід від обладнання за принципом «один розмір для всіх» до дизайну, орієнтованого на користувача та сформованого з урахуванням операційних реалій.

КЛЮЧОВІ НАСЛІДКИ

Системи безпеки мають адаптуватися до особового складу, який вони захищають. ЗІЗ виконують своє призначення лише тоді, коли вони підходять людині, яка ними користується.

Це має кілька практичних наслідків:

- ергономічно адаптовані ЗІЗ є основною вимогою безпеки, а не додатковою необов'язковою опцією;
- інклюзивний дизайн безпосередньо сприяє операційній безпеці;
- диверсифікація особового складу потребує адаптації на системному рівні для підтримання стандартів безпеки;
- дані про нещасні випадки з розбивкою за статтю повинні бути враховані при закупівлях та управлінні ризиками;
- відгуки користувачів слід інтегрувати в майбутній дизайн ЗІЗ.

ПРИМІТКИ

1. GICHD (2025). Clearing the Way Forward: Women, Peace, and Security in Ukraine's Mine Action Response.
2. GICHD (2025). Clearing the Way Forward: Women, Peace, and Security in Ukraine's Mine Action Response.
3. IMAS 10.30 Safety and occupational health – Personal protective equipment, second edition, Amendment 5, 17 January 2023, IMAS 10.30 Safety and occupational health - Personal protective equipment.
3. IMAS 10.10 Occupational health and safety – general requirements, second edition, 16 May 2025. Occupational health and safety – general requirements.
5. Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII, набрав чинності 24 листопада 1992 року (Уривок тексту станом на 11 січня 2005 року, «Про охорону праці»).
6. Mine Action Central Repository of Accidents (MACRA), MACRA: HOME.
7. Mine Action Central Repository of Accidents (MACRA), MACRA: HOME.
8. Kyaw Lin Htut, "Exploratory Study on the Current Limitations of Personal Protective Equipment and the Potential for Innovation," The Journal of Conventional Weapons Destruction, Vol.25: 2, Art. 4 (2021), Exploratory Study on the Current Limitations of Personal Protective Equipment and the Potential for Innovation.
9. Danish Refugee Council, "Ukraine: Gendered Perceptions and Participation in the Mine Action Sector," Ukraine: Gendered Perceptions and Participation in the Mine Action Sector.
10. Kyaw Lin Htut, "Exploratory Study on the Current Limitations of Personal Protective Equipment and the Potential for Innovation," The Journal of Conventional Weapons Destruction, Vol.25: 2, Art. 4 (2021), Exploratory Study on the Current Limitations of Personal Protective Equipment and the Potential for Innovation.
11. Fondation suisse de déminage and NGO "Girls", "Research on Women's Perception of Employment in Humanitarian Mine Action: Key Barriers," Research on Women's Perception of Employment in Humanitarian Mine Action: Key Barriers.
12. ROFI, "Demining Vests Especially Designed for Women," ROFI, 17 May 2023, Demining vests especially designed for women.
13. ROFI, "Demining Vests Especially Designed for Women," ROFI, 17 May 2023, Demining vests especially designed for women.

Australian Aid

Цей проєкт став можливим завдяки щедрій фінансовій підтримці уряду Австралії. Думки, результати досліджень і висновки, викладені в цьому документі, належать авторам і необов'язково відображають погляди уряду Австралії.